

Ольга В. Шикіна

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ НА ПРИКЛАДІ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ

У статті проаналізовано динаміку розвитку міжнародної готельної індустрії, визначено основних лідерів міжнародних готельних мереж, надано їм стислу характеристику. Вивчено і проаналізовано основні тенденції міжнародної готельної індустрії за 2014-2017 рр.. Розглянуті імовірні шляхи розвитку міжнародної готельної індустрії.

Ключові слова: міжнародна готельна індустрія; готельні мережі; рейтинги готельних мереж; контрактне управління; франшиза.

Табл. 6. Літ. 11.

Ольга В. Шикина

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ГОСТИНИЧНОЙ ИНДУСТРИИ НА ПРИМЕРЕ ГОСТИНИЧНЫХ СЕТЕЙ

В статье проанализирована динамика развития международной гостиничной индустрии, определены основные лидеры международных гостиничных сетей, предоставлено им краткую характеристику. Изучены и проанализированы основные тенденции международной гостиничной индустрии за 2014-2017 гг.. Рассмотрены возможные пути развития международной гостиничной индустрии.

Ключевые слова: международная гостиничная индустрия; гостиничные сети; рейтинги гостиничных сетей; контрактное управление; франшиза.

Olga V. Shykina*

THE DYNAMICS OF THE INTERNATIONAL HOTEL INDUSTRY DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF HOTEL CHAINS

The article analyzes the dynamics of the development of the international hotel industry, it was identified the main leaders of international hotel chains, it was given a brief description of hotel chains. The main tendencies of the international hotel industry for 2014-2017 were studied and analyzed. Possible ways of development of the international hotel industry were considered.

Keywords: international hotel industry; hotel chains; hotel chain ratings; contract management; franchise.

Peer-reviewed, approved and placed: 03.12.2018.

Постановка проблеми. Однією з основних тенденцій міжнародної готельної індустрії останніх років стає глобалізація та її вихід на азіатський ринок. Все жвавішими темпами розвиваються міжнародні готельні мережі, оскільки саме вони дозволяють просувати на світовий туристичний ринок високі стандарти обслуговування, загальноприйнятий рівень якості та дозволяють знизити ризик банкрутства. Об'єднання підприємств готельного господарства в мережі характеризується співробітництвом та взаємозв'язками між кінцевими споживачами послуг, постачальниками та посередниками, що створює основу для стійкої конкурентної переваги на ринку готельних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних із міжнародною готельною індустрією належить І.В. Безуглому [1],

* Odessa National Economics University. Odessa. Ukraine.

Л.В. Бортник [9], Т.В. Буряк [2], К.А. Галасюк [3], Г. О. Горіній [4], Т.В. Кудлай [6, 8], С.В. Мельниченко [8], В.Ф. Семенову [9] та ін.

Метою дослідження є аналіз офіційних даних функціонування міжнародної готельної індустрії за останні роки, вивчення тенденцій та особливостей розвитку міжнародних готельних мереж, розгляд імовірних шляхів розвитку міжнародної готельної індустрії.

Основні результати дослідження. Міжнародна готельна індустрія є важливою складовою туристичної галузі.

Для аналізу стану функціонування галузі світового готельного бізнесу та відслідковування її динаміки доцільно виокремити статистичні індикатори щодо функціонування готельних мереж як складової міжнародної готельної індустрії за період 2014-2017 років.

У Європі та США формувались різноманітні моделі та підходи до розвитку підприємств готельного господарства й готельного продукту загалом. На території США готелі отримали географічну масштабність, значну перевагу в номерному фонді та демократичність готельних послуг, у той час, коли підприємства готельного господарства на території Європи формувалися, опираючись тільки на якість готельного продукту, що значно зменшило географічну експансію [2, с. 180].

До 2014 року лідером рейтингу за кількістю готелів залишався англійський оператор InterContinental Hotel Group, який є засновником 14 готельних брендів різних сегментів готельного ринку. Щорічно кількість номерного фонду у IHG збільшується приблизно на 1,9 %. Друге місце у рейтингу посідав Hilton Worldwide. Але ситуація змінилась і ми бачимо у Табл. 1, що за 2014-2017 рр. перше місце у рейтинг займала Wyndham Hotel Group зі штаб квартирою у Нью Джерсі, США [9, с. 69].

З 2014 по 2017 рік абсолютний приріст готелів у Wyndham Hotel Group склав 998 готелів чи 13,05 %. Цей готельний оператор надійно закріпив за собою перше місце і різниця між ним та другим місцем у рейтингу поки що складає більше ніж 1800 готелів [11].

На даний момент Wyndham Hotel Group складається з 20 брендів, що розташовані у 80 країнах світу та у абсолютній більшості управління готелями цієї мережі здійснюється за франшизою (у 2017 р. – 8524 готелів). Рік заснування мережі – 1981 рік [3, с. 129].

На другому місці за рейтингом кількості готелів у мережі станом на 2017 рік була Choice Hotels International, за період з 2014 по 2017 роки абсолютний приріст кількості готелів склав 515 готелів, чи 8,17 %. Готельна мережа була заснована у 1939 році, зараз штаб квартира мережі знаходиться у Меріланді, США. Choice складається з 12 брендів, що розташовані у 37 країнах світу, як і Wyndham Hotel Group, Choice займається розповсюдженням готелів за франшизою (у 2017 р. – 6627 готелів).

Готельна мережа Choice була одною з перших, що впроваджувала інновації у своїх готелях, так, у 1954 році вперше в готелях цієї компанії були введені цілодобова робота служби розміщення, телефони в номерах та басейн у готелі.

Таблиця 1. Рейтинг 10 найбільших міжнародних готельних мереж за кількістю готелів за період з 2014-2017 рр., складено автором на основі [3]

№	Готельний оператор	Країна	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відносне відхилення 2017/2014, %
			Кількість готелів	Місце у рейтингу	Кількість готелів	Місце у рейтингу	Кількість готелів	Місце у рейтингу	Кількість готелів	Місце у рейтингу	
1	Wyndham Hotel Group	США	7645	1	7812	1	8035	1	8643	1	13,05
2	Choice Hotels International	США	6300	2	6423	2	6514	2	6815	2	8,17
3	Shanghai Jin Jiang International Hotel Group Co.	Китай	2910	8	5408	3	5977	3	6794	3	133,47
4	Marriott International	США	4175	5	4424	6	5952	4	6333	4	51,69
5	InterContinental Hotel Group (IHG)	Велика Британія	4840	3	5032	4	5174	5	5348	5	10,50
6	Hilton Worldwide	США	4322	4	4556	5	4825	6	5284	6	22,26
7	AccorHotels	Франція	3717	7	3873	7	4144	7	4283	7	15,23
8	China Lodging Group	Китай	1995	10	2763	9	3269	10	3746	8	87,77
9	BTG Home Inns Hotels (Group) Co.	Китай	2609	9	2257	10	3402	9	3712	9	42,28
10	Best Western	США	3931	6	3745	8	3677	8	3595	10	-8,55

З 1963 року було впроваджено гарантоване бронювання, у 1983 році першими працювали з глобальними системами бронювання, а в 1984 році – першими запропонували номери для некурящих [8, с. 36].

Одною з найбільших змін рейтингу останніх років є поява у ТОП-10 готельних мереж родом з Китаю. Так, почесне третє місце у 2017 році за кількістю готелів у мережі займала Shanghai Jin Jiang International Hotel Group Co., яка за період з 2014 по 2017 роки зробила приріст мережі у кількості 3884 готелів, чи 133,47 %, такий неймовірний ріст мережі забезпечив вибір компанії працювати за франшизою (у 2017 р. – 5639 готелів).

Четверте місце у рейтингу займає Marriott International зі штаб квартирою у Меріланді, США. За період з 2014 по 2017 роки мережа зробила приріст у кількості 2158 готелів, чи на 51,69 %. Дане зростання було забезпечено поглинанням мережі Starwood Hotels & Resorts. Marriott зараз складається з 30 брендів, що розташовані у 127 країнах світу. У мережі присутнє контрактне управління готелями, але кількість готелів, що функціонують за франшизою все ж таки більша (у 2017 році 1949 готелів функціонувало за контрактним управлінням, а 4400 – за франшизою) [6, с. 108]. Рік заснування мережі – 1927 рік. Одно з інноваційних рішень компанії, яка на той час займалась ще й ресторанним бізнесом, було запропонувати харчування для пасажирів літаків на борту.

П'яте місце у рейтингу займає InterContinental Hotel Group (IHG) зі штаб квартирою у Бакінгемширі, Англія. За період з 2014 по 2017 роки мережа зробила приріст у кількості лише 508 готелів, чи на 10,5 %. IHG зараз складається з 14 брендів, що розташовані у 103 країнах світу. Як і у Marriott, у IHG присутня не велика доля контрактного управління, але кількість готелів, що функціонують за франшизою все ж таки більша (у 2017 році 907 готелів функціонувало за контрактним управлінням, а 4433 – за франшизою).

Історія мережі почалася 1946 року, коли відкрився перший готель під маркою InterContinental у місті Белен у Бразилії. Готель був відкритий авіакомпанією Пен Американ під керівництвом Хуана Тріппа і призначався для розміщення членів екіпажів і пасажирів літаків компанії [7, с. 418].

1981 року мережа була продана компанії Grand Metropolitan, 1988 року перейшла до японської компанії Saison Group, а 1998 року до пивоварної компанії Bass Brewery, у 1988 р. InterContinental поглинула Holiday Inns.

Шосте місце у рейтингу займає Hilton Worldwide зі штаб квартирою у Вірджинії, США. За період з 2014 по 2017 роки мережа зробила приріст у кількості 926 готелів, чи на 22,26 %. Hilton оперує 17 брендами, що розташовані у 105 країнах світу. У мережі присутнє контрактне управління на ряду з франшизним (у 2017 році 656 готелів функціонувало за контрактним управлінням, а 4555 – за франшизою). Рік заснування мережі – 1919 рік.

До основних інновацій у Hilton відносять застосування поняття «п'ятизіркового готелю», відкриття першого американського готелю за кордоном (у Пуерто-Рико), устаткування всіх готельних номерів телевизорами, запровадження послуги з прямого набору міжміських телефонних номерів з номеру, об'єднання готельного та грального бізнесів, та приросту доходу через максимальне використання торгових точок.

На сьомому місці у рейтингу опинилась мережа AccorHotels. За період з 2014 по 2017 роки мережа зробила приріст у кількості 566 готелів, чи на 15,23 %. Accor оперує 30 брендами, що розташовані у 95 країнах світу. Однією з особливих характеристик Accor є той факт, що вона працює в усіх сегментах готельного бізнесу. Єдина з наведених компаній, де співвідношення контрактного управління та франшиз майже рівне (у 2017 році 1172 готелів функціонувало за контрактним управлінням, а 2030 – за франшизою) [10, с. 205].

У Європі перебуває 49 % усього номерного фонду Accor, у США – 34 %, 17 % – в інших регіонах планети. При цьому міжнародна експансія здійснюється в основному в економічному сегменті готелів, питома вага яких у загальному потенціалі групи становить 57 %.

Восьме та дев'яте місця у рейтингу займають китайські компанії China Lodging Group та BTG Homeinns Hotels (Group) Co. відповідно. У China Lodging Group приріст за 2014-2017 рр. склав 1751, чи 87,77 %, а у BTG Homeinns – 1103 готелі, чи 42,28 %. У цих двох компаній пріоритетним є контрактне управління, так у BTG – 3079 готелів знаходились у контрактному управлінні у 2017 році, а у China Lodging Group – 3075 готелів.

На десятому місці у рейтингу готельних мереж за кількістю готелів заходиться компанія Best Western зі штаб квартирою у Арізоні, США. За період з 2014 по 2017 роки мережа втратила 336 готелів, тобто кількість скоротилась майже на 9 %. Best Western оперує 13 брендами, що розташовані у 102 країнах світу. Рік заснування мережі – 1946 рік.

Відповідно до проведеного аналізу щодо динаміки кількості готелів у мережах у контексті сфери послуг варто дослідити динаміку номерного фонду міжнародних мереж за період 2014-2017 рр. (Таблиця 2).

З півсотні найбільших готельних компаній світу за номерним фондом 21 знаходиться у США, ще 13 відносяться до Китаю, головні офіси 5 компаній базуються у Великобританії, 4 – в Іспанії, 2 – в Японії. По одній – в Швеції, Норвегії, Сінгапурі, у Франції і на Кубі [1, с. 16].

Абсолютним лідером за номерним фондом стала Marriott International, яка після приєднання Starwood Hotels & Resorts контролює понад 1 млн номерів. Проте все більшої значущості на світовому готельному ринку набувають китайські компанії, які вже можна порівняти з найбільшими західними готельними мережами як за обсягом номерного фонду, так і за кількістю об'єктів. Саме у Shanghai Jin Jiang та China Lodging Group спостерігався значимий ріст номерного фонду за 2014-2017 рр. (більше ніж 80 %). Прийшов час глобалізації, а експансія в готельному бізнесі триває.

На другому місці з помітним відривом – Hilton Worldwide, у якого більше ніж 800 тис. номерів. Трохи менше у IHG – 798 тис. номерів. На четвертому місці – Wyndham Hotel Group – 753 тис. номерів [5, с. 73]. Завершує ТОП-5 китайська готельна компанія Shanghai Jin Jiang, у якій більше 680 тис. номерів.

AccorHotels стабільно займав шосте місце останні чотири роки, та у 2017 р. номерний фонд складав – 616 тис. номерів. Choice Hotels International показував невеликий приріст номерного фонду за 2014-2017 рр. (4,27 %), це послугувало причиною для зайняття сьомого місця з кількістю номерного фонду – 521 тис. номерів. BTG Homeinns Hotels (Group) Co. зайняла восьме

Таблиця 2. Рейтинг 10 найбільших міжнародних готельних мереж за номерним фондом за період з 2014-2017 рр.,
складено автором на основі [3]

№	Готельний оператор	Країна	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відносне вдхлення 2017/2014, %
			Номерний фонд	Місце у рейтингу	Номерний фонд	Місце у рейтингу	Номерний фонд	Місце у рейтингу	Номерний фонд	Місце у рейтингу	
1	Marriott International	США	714765	2	759330	1	1164668	1	1195141	1	67,21
2	Hilton Worldwide	США	715062	1	753777	2	796440	2	856115	2	19,73
3	InterContinental Hotel Group (IHG)	Велика Британія	710295	3	744368	3	767135	3	798075	3	12,36
4	Wyndham Hotel Group	США	660862	4	678042	4	697607	4	753161	4	13,97
5	Shanghai Jin Jiang International Hotel Group Co.	Китай	352538	9	565558	5	602350	5	680111	5	92,92
6	AccorHotels	Франція	482296	6	511517	6	583161	6	616181	6	27,76
7	Choice Hotels International	США	500000	5	507484	7	516122	7	521335	7	4,27
8	BTG Home Inns Hotels (Group) Co.	Китай	296075	11	255319	11	373560	8	384743	8	29,95
9	China Lodging Group	Китай	209955	12	278843	10	331347	9	379675	9	80,84
10	Best Western	США	303522	10	293589	9	293059	10	290787	10	-4,20

місце з великим відривом від Choice, кількість номерного фонду у 2017 р. склала – 384 тис. номерів. З невеликим відривом від BTG Homeinns йде на дев'ятому місці China Lodging Group, що за останні чотири роки показала приріст номерного фонду у 80,84 % та закрила 2017 р. з показником 379 тис. номерів. На десятому місці у рейтингу міжнародних готельних мереж за номерним фондом опинилась Best Western – єдина мережа з наведених, що скоротила кількість номерного фонду, та у 2017 р. показник був – 290 тис. номерів [6, с. 167].

Найчисленнішим готельним брендом світу за номерним фондом у 2017 році був Holiday Inn Express (IHG), друге місце займав китайський Homeinn (BTG Homeinns Hotels), третє займав Hampton Inn by Hilton. Тобто з 10 перших місць готельних брендів за кількістю номерного фонду вже 3 позиції займає готельні бренди мереж з Китаю, 2 позиції приходились на Європу – IHG, а 5 позицій все ще займає США (див. табл. 3).

Таблиця 3. Рейтинг 10 найбільших брендів за номерним фондом у 2017 р., складено автором на основі [3]

№	Бренд	Компанія	Країна походження	Кількість готелів	Кількість номерів
1	Holiday Inn Express	IHG	В. Британія	2600	262398
2	Homeinn	BTG Hotels Group Co.	Китай	2319	241202
3	Hampton Inn by Hilton	Hilton	США	2338	237334
4	Holiday Inn Hotels & Resorts	IHG	В. Британія	1242	232693
5	HanTing Hotel	China Lodging Group	Китай	2974	223121
6	Hilton Hotels & Resorts	Hilton	США	578	211423
7	7 Days Inn	Shanghai Jin Jiang	Китай	2468	208127
8	Marriott	Marriott International	США	555	196111
9	Super 8	Wyndham Hotel Group	США	2867	178690
10	Courtyard by Marriott	Marriott International	США	1141	169038

Світовий лідер за кількістю об'єктів у прямому управлінні – BTG Homeinns (Табл. 4). На другому місці – China Lodging Group. На третьому місці – GreenTree Hospitality Group та за ним слідує – Marriott International. Також в ТОП-10 увійшли AccorHotels, Dossen, IHG, Hyatt, Aimbridge Hospitality та Hilton.

Безумовним світовим лідером за кількістю готелів, керованих по франшизі, є Wyndham Hotel Group, на другому місці з суттєвим відривом – Choice Hotels International.

У світовій ТОП-10 за кількістю франшизних готелів знову увійшла китайська компанія – Shanghai Jin Jiang International Hotel Group. Також у числі світових лідерів франшизи Hilton, IHG, Marriott, Accor, G6 Hospitality, Magnuson Hotels та RLH Corp. (Табл. 5).

Таблиця 4. Рейтинг 10 найбільших готельних мереж за кількістю готелів в пряму управлінні у 2017 році, складено автором на основі [3]

№	Компанія	Кількість готелів
1	BTG Homeinns	3079
2	China Lodging Group	3075
3	GreenTree Hospitality Group	2263
4	Marriott International	1949
5	AccorHotels	1172
6	Dossen International Group	1087
7	IHG (InterContinental Hotels Group)	907
8	Hyatt Hotels Corp.	728
9	Aimbridge Hospitality	706
10	Hilton	656

Таблиця 5. Рейтинг 10 найбільших готельних мереж за кількістю готелів по франшизі у 2017 році, складено автором на основі [3]

№	Компанія	Кількість готелів
1	Wyndham Hotel Group	8524
2	Choice Hotels International	6627
3	Shanghai Jin Jiang International Hotel Group Co.	5639
4	Hilton	4555
5	IHG (InterContinental Hotels Group)	4433
6	Marriott International	4400
7	AccorHotels	2030
8	G6 Hospitality	1417
9	Magnuson Hotels	1274
10	RLH Corp.	984

Західні компанії, які почали світову експансію набагато раніше своїх азіатських конкурентів, є світовими лідерами за географічним охопленням. У ТОП-10 готельних компаній світу за представленістю у різних країнах світу у 2017 р. не входили китайські компанії (Табл. 6).

Таблиця 6. Рейтинг 10 готельних мереж за розповсюдженням по країнах світу у 2017 році, складено автором на основі [3]

№	Компанія	Кількість країн
1	Marriott International	127
2	Hilton	105
3	IHG (InterContinental Hotels Group)	103
4	Best Western Hotels & Resorts	102
5	Carlson Rezidor Hotel Group (now Radisson Hotel Group)	102
6	AccorHotels	95
7	Preferred Hotels & Resorts	85
8	Small Luxury Hotels of the World	82
9	Wyndham Hotel Group	80
10	Global Hotel Alliance	78

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що останніми тенденціями міжнародної готельної індустрії стає присутність у лідируючих мережах китайських компаній. Shanghai Jin Jiang та China Lodging Group демонструвала значимий ріст номерного фонду за 2014-2017 рр..

На першому місці за кількістю готельних об'єктів знаходиться Wyndham Hotel Group – понад 8 тис. готелів. У ТОП-5 також входять Choice Hotels International (6,8 тис.), Shanghai Jin Jiang (6,7 тис.), Marriott International (6,3 тис.) та InterContinental Hotels Group (5,3 тис.).

1. Безуглих І.В. Методичні основи розробки типології готельних мереж / І. В. Безуглих, К.Ю. Сіренко // Приазовський економічний вісник. – Запоріжжя, 2018. – №3. – С. 14-20.

Bezuhlyy I.V. Metodichni osnovy rozrobky typolohii hotelnykh merezh / I. V. Bezuhlyy, K.Iu. Sirenko // Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk. – Zaporizhzhia, 2018. – №3. – С. 14-20.

2. Буряк Т.В. Готельні мережі: еволюція та становлення /Т.В. Буряк // Бізнес Інформ. – 2014. – № 8. – С. 179-183.

Buriak T.V. Hotelni merezhi: evoliutsiia ta stanovlennia /T.V. Buriak // Biznes Inform. – 2014. – № 8. – С. 179-183.

3. Галасюк К. А. Готельні ланцюги в сучасній індустрії гостинності / К. А. Галасюк // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Одеса: ОДЕУ, – 2012. – № 21. – С.127-135.

Halasiuk K. A. Hotelni lantsiuhy v suchasniy industrii hostynnosti / K. A. Halasiuk // Naukoviy visnyk. Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. Vseukrainska asotsiatsiia molodykh naukovtsiv. – Odesa: ODEU, – 2012. – №21. – С.127-135.

4. Горіна Г. О. Сутність та специфіка мережевої організації міжнародного готельного бізнесу / Г. О. Горіна // Економіка та держава : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2011. – № 3. – С. 107-109.

Horina H. O. Sutnist ta spetsyfika merezhevoi orhanizatsii mizhnarodnoho hotelnoho biznesu / H. O. Horina // Ekonomika ta derzhava : zb. nauk. pr. – K. : KNEU, 2011. – № 3. – С. 107-109.

5. Гусєва О. В. Міжнародний досвід створення готельних підприємств малої місткості / О. В. Гусєва // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – Ужгород: УНУ, 2011. – Спецвипуск 33. – Частина 3. – С. 69-74.

Husieva O. V. Mizhnarodnyi dosvid stvorennia hotelnykh pidpriemstv maloi mistkosti / O. V. Husieva // Naukoviy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika. – Uzhhorod: UNU, 2011. – Spetsvypusk 33. – Chastyna 3. – С. 69-74.

6. Кудлай Т.В. Контрактне управління готельними мережами / Т.В. Кудлай // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпр: ПДАБА, 2015. – №95. – С. 166-169.

Kudlai T.V. Kontraktne upravlinnia hotelnymy merezhamy / T.V. Kudlai // Ekonomichnyi prostir : zb. nauk. pr. – Dnpr : PDAVA, 2015. – №95. – С. 166-169.

7. Литовка А. О. Класифікація інноваційної діяльності туристичного підприємства / А. О. Литовка, О. В. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Випуск №14. – С. 416-420.

Lytovka A. O. Klyasyfikatsiia innovatsiinoi diialnosti turystychnoho pidpriemstva / A. O. Lytovka, O. V. Shykina // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – Mykolaiv, 2016. – Vypusk №14. – С. 416-420.

8. Мельниченко С. Готельна мережа: вибір форми управління / С. Мельниченко, Т. Кудлай // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – №3. – С. 38-48.

Melnychenko S. Hotelna merezha: vybir formy upravlinnia / S. Melnychenko, T. Kudlai // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelnoekonomichnoho universytetu. – 2017. – №3. – С. 38-48.

9. Семенов В.Ф. Франчайзинг як метод організації і розвитку готельного бізнесу / В.Ф. Семенов, Л.В. Бортник // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. Вип. 2. – Ч. 1. – С. 68-75.

Semenov V.F. Franchaizynh yak metod orhanizatsii i rozvytku hotelnoho biznesu / V.F. Semenov, L.V. Bortnyk // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2013. Vyp. 2. – Ch. 1. – С. 68-75.

10. Шикіна О. В. Тенденції розвитку готельної індустрії Франції / О. В. Шикіна // Глобальні та регіональні аспекти інноваційного розвитку економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Одеса, 23 березня 2018 р.). – Одеса: ОНЕУ, 2018. – С. 203-207.

Shykina O. V. Tendentsii rozvytku hotelnoi industrii Frantsii / O. V. Shykina // Hlobalni ta rehionalni aspekty innovatsiinoho rozvytku ekonomiky: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh (Odesa, 23 bereznia 2018 r.). – Odesa: ONEU, 2018. – S. 203-207.

11. 325 hotels [Ел. р.]. //www.marketingandtechnology.com/repository/webFeatures/HOTELS/H1807_SpecialReport_Intro.pdf